

LEVCSENKÓ L. A.

A SZAKKÉPZETT MUNKAERŐ ÚJRATERMELÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI A SZOVJETUNÍÓ MEZŐGAZDASÁGÁBAN

1. *A szakképzett munkaerő fogalma és újratermelésének sajátosságai a mezőgazdaságban*

A mezőgazdaságban a szakképzett munkaerőt azok a specialisták jelentik, akik közép- vagy felsőfokú képzettségük folytán a termelési alegységekben, ágazatokban (brigádokban, részlegekben) dolgoznak. Ugyancsak ide tartoznak a számviteli és gépészeti részlegekben dolgozók is.¹ Tevékenységüket a hosszabb (huzamosabb) ideig tartó oktatás és a folyamatos gyakorlati tevékenység határozza meg, eredménye pedig abban a munkában realizálódik, „... amely egyre nagyobb jelentőségű és egyre bonyolultabb az átlagos társadalmi munkához képest.”²

A fentiekből következik, hogy a mezőgazdasági szakképzett munkaerő újratermelési folyamatának *fő tendenciáit a foglalkoztatottak fenti csoportjainak alapján célszerű vizsgálni.*

A szakképzett mezőgazdasági munkaerő újratermelésének problémája egyike a legfontosabb kérdéseknek, mind elméleti, mind gyakorlati szempontból nézve. Jelentőségét aláhúzza az is, hogy a mezőgazdasági termelés fő forrása az alapvető élelmiszer-cikkek, valamint az ipari nyersanyag termelésének.

A Szovjetunió társadalmi termékének a mezőgazdaság 16,2 %-át adja, s a munkaerőforrások 25 %-át foglalkoztatja az ágazat 1972-ben.

A szakképzett munkaerő újratermelésétől jelentős mértékben függ a mezőgazdasági termelés üteme, hatékonysága, végső soron mindazon feladatok teljesítése, melyeket pártunk XXIV. kongresszusa állított a mezőgazdaság elé.

Ha magát a mezőgazdasági szakképzett munkaerő újratermelési folyamatát szándékoznak meghatározni, akkor ez — véleményem szerint — magába foglalja annak a munkaerőnek a tervszerű kiképzési, elosztási és felhasználási folyamatát, amely szükséges azon társadalmi termék létrehozásához, amelynek révén lehetővé válik a szakadatlanul növekvő társadalmi szükségletek kielégítése.

1. Néhány szovjet közgazdász a fogalmat másképpen határozza meg. Így A. G. Butenkó szerint „A mezőgazdasági szakembereket funkcionális ismérv szerint lehet osztályozni, úgymint általános vezető káderek és szakemberek.” A. G. Butenkó: *Voszproizvodstvo kvalificirovannoj rabocsej szili v szel'szkom hozajsztve.*

(Moszkva „Ekonomika” 1970 5. 1. oroszul)

2. Marx—Engels Összes Művei 23. k. 208. old. (oroszul)

Mivel a szakképzett mezőgazdasági munkaerő az összmunkaerőnek szerves alkotórészét képezi, újratermelése meghatározott kölcsönhatásban áll a szocializmus gazdasági törvényeinek egész rendszerével. Mindenekelőtt a gazdasági alaptörvényvel, a tervszerű (arányos) fejlődés törvényével, a munka szerinti elosztás törvényével. Ugyanakkor a *társadalmi újratermelés specifikus területéről lévén szó*, a munkaerő mozgását meghatározzák azok a törvények is, melyeknek hatóterük az ágazaton belül van. Figyelembe kell venni a munkaerő újratermelésének olyan sajátosságait, mint a munkaerővel kapcsolatos ráfordítások megtérülése, a termelőerők fejlettsége és a munkaerő színvonala közötti megfelelés és a demográfiai összefüggések. E törvények meghatározó szerepe döntő a mezőgazdaságban. Meghatározzák a munkaerő újratermelésének jellegét, tartalmát, csakúgy, mint a vezetőképzés mértékét és ütemét.

Továbbá a mezőgazdasági munkaerő újratermelésének vannak olyan szociális és természeti feltételei is, ameyek *csak ezen ágazat sajátosságai*.

Ilyen sajátosság először, hogy szemben más ágazattal, ahol a termelés tervszerűen megosztható egész évre, a mezőgazdaságban — Marx soraival élve — maga a természet határozza meg az időszakokat, melynek során szükségszerű meghatározott eredményt elérni. Éppen ezért a mezőgazdasági munka csak meghatározott naptári időszakon belül végezhető, a munka és a termelési periódus különválnak.

A munka és a termelési periódus szétválása az oka a munkaerő szezonális jellegű felhasználásának. Kolhozaiban pl. a téli foglalkoztatottság 7—8 nappal kevesebb havonta, mint nyáron. Ezenkívül a mezőgazdasági termelés különböző klimatikus és időjárás viszonyok közepette valósul meg. A munkaerőnek olyan gazdaságban kell kifejtenie tevékenységét, amely különbözhethet és különbözik is mind a felhasznált termelési eszközök, mind a technológia tekintetében. Ez azt jelenti, hogy a szakképzett munkaerő ismereteinek összhangban kell állni az adott gazdaság specializációjával, a zónális és helyi sajátosságokkal.

A természeti tényezők a szakképzett munkaerő újratermelési folyamata anyagi feltételeinek alakulására is hatnak. Így a szükséges termék mértéke, forrása, struktúrája az egyes kolhozokban különböző. Ez azt eredményezi, hogy kisebb lehetőség nyílik — szemben az állami vállalatokkal — a bérek nivellálására, s ebből következők, hogy nem egyformák a feltételek a szakképzett munkaerő újratermeléséhez.

A mezőgazdasági termelés sajátossága az is, hogy állandóan *csökkenő foglalkoztatott mellett* valósul meg. Ezt a termelőerők dinamikus fejlődése, a technikai haladás törvényszerűsége idézi elő, amely lehetőséget teremt arra, hogy a viszonylagosan (sőt, gyakran abszolúte is) csökkenő „mezőgazdasági lakosság termelje meg a növekvő mennyiségű agrártermékeket a gyarapodó lakosságnak.”³

A munkaerő ágazatok közötti elosztásának természetes alapjául maga a letelepülés szolgál, mert előzetesen elosztja a munkaerőt az ipar és a mezőgazdaság között. Pl. az utóbbi két népszámlálás összehasonlítása arról tanúskodik, hogy a városi lakosság 1959—71 között 100 millióról 130 millióra nőtt, a falusi pedig lecsökkent 108,8-ról 105,7 millióra. Amíg a falusi lakosság össznépelességen belüli részaránya 1913-ban 82% volt, addig az 1971-ben 43,0, 1973 elején pedig 41,2%-ra süllyedt.⁴

A mezőgazdasági foglalkoztatottak arányának és számának csökkenése — szakadatlanul gyorsuló folyamat. Bár anyagi alapja a termelőerők fejlődése, mégis napjaink tudományos-technikai forradalmának feltételeit figyelembe véve, e folyamatra más jelentős tényezők is hatnak. Többek között olyan tényező is, mint az, hogy az

3. Lenin Összes Művei 5. k. 106. old. (oroszul)

4. Narodnoje hozjajsztvno SzSzSzR v 1970 g. Moszkva, 1971. „Sztatisztika”. 11. old.

élelmiszer-termelés és a nyersanyag feldolgozás mind nagyobb része ipari tevékenységgé válik.

Csökkenő számú munkaerő csak akkor adhat növekvő mennyiségű mezőgazdasági terméket, ha a szakmai képzése magas színvonalú. Ebből következik a szakképzett munkaerő újratermelési ütemének népgazdasági jelentősége, a városi és falusi szakemberek szakmai színvonalában mutatkozó különbség megszüntetésének gyorsítása. Ez azt igényli, hogy a mezőgazdaság munkaerő újratermelési folyamata egyre inkább a *szakképzett munkaerő újratermelésének folyamatává váljon*.

Azonban a jelzett törvényszerűség kifejlődését a termelés feltételeiben jelentkező azon ellentmondások motiválják, melyek mellett a munkaerő funkcionál. Az ipari termelőerők szintjéhez viszonyítva a mezőgazdaságot napjainkban még *viszonylagos elmaradottság jellemzi*. Igaz, a szocializmus építésének időszakában a mezőgazdaság a technikai fejlődésben nagy lépést tett előre. Csupán a mezőgazdaságban felhasznált energia 1913—1970 között 23,9 millió LE-ről 336,4 millió LE-re növekedett.⁵ Ha az 1928-as évet vesszük összehasonlítási alapul, mely a tömeges kollektivizálást megelőző év volt, akkor a traktorok száma 1971-ben 85-szö nagyobb, a gabona kombájnoké 315-ször, a teherautóké pedig 1730-szor.⁶ Napjainkban a hazai ipar mintegy 700 féle gépet és berendezést szállít a mezőgazdaságnak.

A szocialista állam gazdaságpolitikája a mezőgazdaság technikai bázisának átalakításában azt eredményezte, hogy jelenleg majdnem minden szántóföldi munkát gépesítettünk és jelentős sikereket értünk el az állattenyésztés területén is. Az energiaellátottság további növelése, a komplex gépesítésre való áttérés, a mezőgazdaság kemizálása, a melioráció, a tudomány és a technika eredményeinek széles körű felhasználása elszakíthatatlan részét képezik szocialista államunk agrárpolitikájának.

Ennek ellenére a mezőgazdaság technikai bázisa elmarad az ipari bázis fejlettségétől. A kézi munkáról gépi munkára való áttérés még nem befejezett. A kolhozokban és a szovhozokban még hiányzik az olyan gépirendszer, mely képes biztosítani a komplex gépesítést, a munka energiaellátottsága pedig kétszerte alacsonyabb mint az iparban.

A szakképzett mezőgazdasági munkaerőre irányuló objektív szükséglet és a még nem elégséges mértékben fejlett anyagi-technikai bázis közötti ellentmondás elmélyülése *kedvezőtlen feltételeket teremt a szakképzett munkaerő újratermelése számára*. A gépesített folyamatok hiánya csökkenti a hatékonyságot, aláássa a mezőgazdasági munka presztizsét, akadályokat jelent a már mezőgazdaságban levő és az odatartó szakképzett munkaerő tekintetében, nevezetesen az ifjúsággal kapcsolatban.

Eltekintve az előzőekben kifejtett mezőgazdasági sajátosságoktól a szakképzett munkaerő újratermelésének folyamatára (bővülésére és struktúrájára) alapvetően azok a szociális és gazdasági feladatok hatnak, amelyeket a mezőgazdaság elé tűztünk vagy állítunk célként a jövőben. A szocialista építés minden eddigi szakaszában pártunk a *szakképzettség színvonalának emelését egyik fontos eszköznek tekintette a falu társadalmi átalakításában*. Nem véletlen, hogy Lenin a kulturális forradalmat úgy is tekintette, mint a parasztság teljes kollektivizálásának elengedhetetlen feltételét. „Ha az egész parasztságot szövetkezetekbe tömörítenénk, már mindkét lábbal a szocializmus talaján állnánk. De ahhoz, hogy mindenkit a szövetkezetekbe tömő-

5. Narodnoje hozjajsztvo SzSzsZR v 1970. g. Moszkva 1971. „Sztalisztika” 372-373 ol.

6. V. A. Beljanov: Oszobenosztyi razvitija narodnogo hozjajsztva SzSzsZR v IX. toj pjatiletke.

rítsünk, a kultúra oly magas fokára kell felemelkednie a parasztságnak (éppen a parasztságnak, mint óriási tömegnek), hogy e mindenkit átfogó szövethozzatokba tömörítése egész kultúrforradalmat igényel”⁷.

2. A szakképzett munkaerő mennyiségi és strukturális változása a szovjet mezőgazdaságban

A tervszerű szocialista gazdálkodás előnyei, melyek a társadalmi tulajdonból következnek, biztosították a mezőgazdasági szakemberképzés gyors növekedési ütemét. A párt politikája a szakemberképzés területén elősegítette azt, hogy már 1946-ban a kis falvakban (településeken) 50 ezer közép- és felsőfokú képesítéssel rendelkező szakember dolgozzon, valamint 140 ezer gépész.⁸

A szocializmus építése, a mezőgazdaság teljes kollektivizálása hazánkban biztosította a korábbinál nagyobb ütemű szakemberképzést. Megnövekedtek a mezőgazdasági szakemberképzés méretei. Amíg 1928-ban a mezőgazdasági főiskolákon 6,4 ezer szakembert képeztek, addig az 1971-ben kibocsátott száma elérte a 63,5 ezret.⁹ A mezőgazdasági technikumokban végzettek száma az 1928-as 4,4 ezerről 1930-ban 48,7 ezerre, 1971-ben 157,1 ezerre nőtt.¹⁰

A gyors ütemű szakemberképzés a mezőgazdaság részére viszonylag *magas színvonalú ellátottságot biztosított*. A közép- és felsőfokú képesítéssel rendelkező szakemberek száma, amelyek a mezőgazdaságban és az azzal kapcsolatos üzemekben dolgoztak, az 1940—1970-es periódusban 16,4-szeresére nőtt. Gyökeresen megváltozott a vezetőgárda összetétele. Míg 1940-es évben a kolhozelnökök közel 42%-a felső- vagy középfokú képesítés nélküli, addig 1971-ben csupán 16%-uk az. Jobb a szakképzettségi színvonal a szovhozigazgatók esetében. 1971-ben mindössze 4,2% nem rendelkezett felső- vagy középfokú szakképzettséggel.¹¹

Jelentősen javult a kolhozok és a szovhozok középpvezetőinek összetétele. Jelenleg az ország kolhozaiiban dolgozó agronómusok 96, zootechnikusok 94, mérnökök és technikusok 60,8%-a rendelkezik szakképzettséggel.

A mezőgazdaság szakemberekkel való ellátásában nem kis szerepet játszott az SZKP KB és a Minisztertanács határozata, mely lehetővé tette a kolhozok számára, hogy *saját költségeik terhére* képeztesse szakembereket. E határozat eredményeként, a leendő mezőgazdasági szakemberek jelentős része már a képzés legelejétől kezdve a kolhozokban szükséges munkának megfelelő képzést kap. Így, pl. Dél-Ukrainai Mezőgazdasági Főiskola hallgatóinak kb. 20%-a ilyen kolhoz-ösztöndíjas-ként tanul.

A mezőgazdaság anyagi-technikai bázisának megerősödése közrejátszott a technikai területen kifejtett szakmunka növekedésében. Így a gépészeti szakemberek (technikusok) száma falun 1950—1970-ig 2,6-szeresére, részarányuk pedig a mezőgazdasági foglalkoztatottakon belül 3-szorosára nőtt. Jelenleg súlyuk 15%-ot tesz ki.¹²

7. Lenin Összes Művei 45. k. 376. old. (oroszul)

8. Narodnoje hozjajsztvo SzSzsZR v 1970. g. (Moszkva, 1971. 406 és 412 old.)

9. Narodnoje hozjajsztvo SzSzsZR (1922—1972) Jubilejnij sztatisztiezckij jezsegodnyik. (Moszkva, 1973. 444. old.)

10. Ugyanott.

11. Narodnoje hozjajsztvo SzSzsZR v 1960. g. (Moszkva. „Gozpollydat”. 1961. 525. o.)

A technikusok számának növekedése falun a szakmai technikai műveltség emelkedéséhez vezetett. 1972-ben mintegy félmillió szakembert képeztek a falusi szaktechnikumi intézményekben.

A szakképzett munkaerő bővített újratermelése közrejátszott a falu kulturális-technikai színvonala emelésében. Amíg 1940-ben a falusi lakosság 6%-a, addig 1970-ben mintegy 50%-a végzett közép- vagy felsőfokú iskolát. Ennek alapján *észrevehetően csökkent a különbség a városi és a falusi lakosság műveltségi színvonalában*. 1935-ben ezer városi lakosra 242 közép- és felsőfokú végzettséggel bíró szakember jutott, a falun — 63, 1959-ben ez a mutató 564 és 316, 1970-ben pedig 748 és 499.¹²

A szakképzett munkaerő újratermelése, a mezőgazdasági lakosság kulturális-technikai színvonalának további emelése a jelenlegi körülmények között *különösen aktuális*. Az utóbbi azokkal a gyökeres változásokkal függ össze, melyek hazánkat napjainkban jellemzik. Ezek legfontosabbika, hogy befejeződött a szocializmus felépítése, melynek jellemzője az erős anyagi-technikai bázis, magas fokon érett szocialista termelési viszonyok, a népjólét és a kultúra gyors ütemű emelkedése.

A kommunista termelési mód fejlődésének dialektikája követeli azon soronkövetkező feladatok megoldását, melyek a kommunista termelő mód anyagi-technikai bázisának létrehozásával kapcsolatosak. Ez nem képzelhető el megfelelő mezőgazdasági anyagi-technikai bázis nélkül. A gazdasági törvények működése következtében a fejlett termelőerőknek megfelelő szakképzett munkaerő kell, hogy rendelkezésre álljon.

Hazánk fejlődésének más, nem kevésbé fontos sajátossága az, hogy fejlődése a tudományos-technikai forradalom közepette megy végbe. Bár a mezőgazdaság bekapcsolódása a tudományos-technikai forradalomba alacsonyabb, mint más á azat esetében, az tapasztalható, hogy az energiabázis, technikai, technológia, a termelés vezetésének állandó forradalmasodása a mezőgazdasági fejlődés elszakíthatatlan részét képezi.

A tudományos-technikai forradalom, amely segíti a mezőgazdaság technikai átalakulásának, az egyes ágazatok iparosodásának, a kemizálás fejlődésének, a meliorizációnak, az agrobiológiai eredmények bevezetésének a folyamatát, egyúttal emeli a mezőgazdasági szakemberekkel szemben támasztott követelményeket.

És végül fontos körülmény a mezőgazdaságban az, hogy fejlődése a gazdasági növekedés korunkbeli feltétele között *egyetlen úton valósulhat meg, az intenzifikálás útján*. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy mind nagyobb tömegű mezőgazdasági terméket kell előállítani, mind kisebb élőmunka-ráfordítással. A mezőgazdaság intenzifikációjának meggyorsítására a IX-ik ötéves terv jelentős összeget irányozott elő, mintegy 128 milliárd R-t, mely jelentősen túlszárnyalja az előző két ötéves terv együttes beruházásainak összegét.

Az intenzifikáció nemcsak az élőmunka-ráfordítással való takarékoságtól függ, hanem befolyásolja azt az összes eszközökkel való takarékoskodás, azok ésszerű felhasználása, *a termelés tudományos szervezése és vezetése is*. Ez pedig jórészt a szakképzett munkaerőtől függ.

Azon feltételek összessége, melyekben a modern mezőgazdaság fejlődik, gyökeres változást hoz a munka tartalmában. A munka mindinkább az ipari munka egyik válfajává válik, melyben nem az empirikus jártasság játszik döntő szerepet, hanem az ismeretek és a technika kezelése. Néhány szovjet közgazdász véleménye szerint

12. *Ekonomicseszkie nauki*. 1973. 7. 74. old.

13. *Narodnoje hozjajsztvo SzSzsZR v. 1970*. Moszkva. „Sztatisztika”. 1971. 25. old.

a mezőgazdasági munkásokat már most fel lehet osztani *öt csoportra a tevékenység iparosodottsági foka szerint*. Ezek az alábbiak:

1. automatizált berendezéseken dolgozók,
2. gépészek, akik erő- és más gépekkel dolgoznak,
3. kézi kezelési mechanizmusokon és berendezéseken dolgozók,
4. gépek szerelésén és javításán dolgozók,
5. kézi munkát végzők minden gépi segítség nélkül.

A teljes állományon belül egyébként a legdinamikusabban a második (gépkezelői) csoport növekszik. Ugyanakkor mind nagyobb jelentőségre tesz szert a magasfokon kvalifikált munka, mely az automaták, a géprendszerek, a számítógépek ellenőrzésével kapcsolatos.

A mezőgazdasági munka *iparosodása változást hoz a funkcionális munkamegosztásban, következésképpen a munkaerő szakmai struktúrájában*. E változások jellemzői az iparihoz hasonlóak. Egyébként, mint az iparban is, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak struktúrájában is növekszik az új szakemberek részaránya. A mezőgazdaság technikai átalakulásának sajátos rezonanciájaként új szakmai kategóriák jelentek meg: munkavédelmi mérnök, állattenyésztés-gépesítési mérnök, normázó közgazdász, bérelszámoló közgazdász. A vezetői munka gépesítése a gépfeldolgozásban, kibernetikában jártas szakemberek képzését követelte meg.

A szakképzett munkaerőstruktúra változásának tendenciája *megnyilvánul a gépészeti szakemberstruktúra elemzésében is*. Itt három irányú fejlődést figyelhetünk meg. Első — az általános profilú gépészek számának növekedése; második — modern szakmák megjelenése; a harmadik — új, tartalmilag egyszerű (ipari is, mezőgazdasági is) tevékenységfélék megjelenése.

Az *általános profilú szakmák* megjelenésének alapjául a technikai fejlődés egyik fontos alapelve szolgál: az univerzalizmusra való törekvés. Egyesítve magában néhány korábbi technikai tevékenységet, az általános képzés a dolgozónak szélesebb körű ismereteket ad, melynek révén mélyebben érthetik meg a technikát, a vezetés elvét, céljait stb.

Ilyen szakmák a mezőgazdaságban: traktoros-gépész, traktoros-lakatos, villanyszerelő-híradós, állattenyésztő-gépész. Ezek közül legnagyobb létszámú a traktoros-gépész. E szakma, mely az ország mezőgazdasági gépészein belül több mint 50%-ot tesz ki.

A strukturális változások másik iránya az *új szakmák mennyiségi növekedése*. Megjelenésük legfőbb oka: a termelési folyamatok gépesítése. Ilyen új szakmák, ahogyan az természetszerűleg következik, főleg a gépész munkák új fajtái. Pl.: esőztető gépész, traktor karbantartó, buldózeres, fejőgépész, öntöző-gépész.

Az új szakmák megjelenése jelentősen kiszélesítette az alkalmazott szakmák szféráját a mezőgazdaságban. Csupán a kolhozokban 120 különböző szakmát, mesterséget tartanak nyilván.

A gépészeti szakember-struktúra továbbfejlődésének új irányát az úgynevezett *ipari tevékenységgel egymemű szakmák megjelenése* jelenti: pl. esztergályos, gépész, lakatos, villanyszerelő, gépmester (gépbeállító).

A munkaerő szakmai struktúrájának változása a mezőgazdaságban tükrözi a szociális változásokat; a mezőgazdasági és az ipari munka közti különbség likvidálását, s ennek alapján a város és a falu közötti különbség megszüntetésének folyamatát.

Azonban a szakképzett munkaerő új struktúrájának formálódási folyamata a mezőgazdaságban a modern termelés tendenciáinak leginkább megfelelően még lassan fejlődik. Jelenleg a kolhozok és a szovhozok szakemberrel való teljes ellátottságát nem tekinthetjük véglegesen megoldottnak. A mezőgazdaság növekvő szak-

emberszükséglete ellenére, az ellátottság szintje jobban a szükséglet alatt marad, mint más ágazatokban. Pl.: 100 ipari foglalkoztatottra 1969-ben 45 szakember jutott, ugyanakkor a mezőgazdaságban 29, azon belül a kolhozokban 18, a szovhozokban 37.¹⁴

Az ország kolhozaiban és szovhozaiban hiány van agronómusokban, állattenyésztési szakemberekben, agrártechnikusokban, növényvédőkben, közgazdászokban. Így 1969-ben a közgazdászállomány az eszmei szükséglet 35%-át, a könyvelők pedig annak csak a 63%-át fedezték a mezőgazdasági üzemekben.

Ezenkívül ágazati szinten nem ritkán hiányzik a tudományosan megalapozott helyes arány a technika növekedési üteme és a hozzá kapcsolódó káderállomány növekedése között. Például: amíg 1950—71 között a traktorpark 3,6, a gépészeti szakemberek száma — jelentősen kisebb mértékben — 2,6-szeresére növekedett.¹⁵

Az anyagi és személyi feltételek közötti szükséges megfelelés hiánya az okozója annak, hogy a mezőgazdaság hiányt szenved kisegítő gépi szakemberekben. A mezőgazdasági szakember ellátottság kérdésének megoldását *jelentősen bonyolítja a munkaerő-fluktuáció jelensége*. Véleményem szerint a munkaerő-fluktuációt nem szabad keverni a mezőgazdasági munkaerő városba való tervszerű áttelepítésével. A szabályzott migráció a munkaerő mozgás törvényszerű folyamatát jelenti, melyet a mezőgazdasági munka iparosodása idéz elő. Ugyanakkor a fluktuáció a munkaerő tervszerűtlen, ösztönös áttelepedését jelenti, mely a subjektív érdeklél kapcsolatos, s ez kedvezőtlenül hat a termelés eredményességére. *A spontán migráció okozta veszteség mértéke, az adatok szerint 1,5—2-szeresen túlszárnyalja az új szakember kiképzésére fordított költségeket és a mezőgazdasági munkaidő veszteségnek 12,5%-át teszi ki.*¹⁶

A szakemberek fluktuációját előidéző fő tényezőként nem lehet elfogadni iparihoz viszonyított alacsonyabb színvonalú anyagi megélhetést. E nézetemet az alábbiak bizonyítják.

A sokoldalú, tervszerű szociális és gazdasági átalakulás, amely a szocialista építés évei folyamán falun végbement, gyökeresen megváltoztatta a parasztság életszínvonalát. A falu lakosságának realjövedelme a szovjet hatalom évei alatt 12-szeresére nőtt. A jelenlegi tervidőszakban is jelentősen növekszik a kolhoztagok és a szovhozdolgozók munkabére, és tökéletesedik a jövedelemelosztás, illetőleg a bérezés rendszere. A hetvenes évek elején az ország kolhozainak 90%-a alkalmazza pénzben garantált díjazást. A párt és a kormány 1964-, 1966-, 1968 és 1969-ben hozott fontos határozatokat figyelembe véve a gépészeti szakemberek érdekeltységét a határidős munkákban, teljesítésében. Többek között létrehozták az új állami nyugdíj- és szociális biztosítást az állami vállalatok feltételeinek és normáinak megfelelően. A párt XXIV. kongresszusa határozatainak értelmében 1971. július 1-től felemelték a kolhoztagok nyugdíjának alsó határát is.

Az életszínvonal-politikai célok teljesítése során nagy figyelmet szentelnek a falu életszínvonalának. Az ország kolhozaiban 1966-tól 1970-ig 192,8 millió négyzetméternyi lakóterületet adtak át, és teljesen befejeződött a falvak villamosítása.

Ugyanakkor a fejlett szocialista társadalom jellemző sajátossága az ösztönzők jellegének változása, melyek motiválják a munka tevékenységét és előidézik az érdekeltséget a termelésben. Az anyagi ösztönzők mellett mindinkább nagyobb szerepet

14. A. G. Butenkó: A szakképzett munkaerő újratermelése a mezőgazdaságban. (Moszkva „Ekonomika” 1970. 54. old.)

15. A. G. Butenko: A szakképzett munkaerő újratermelése a mezőgazdaságban. (Moszkva, „Ekonomika” 1970. 87. old.)

16. Ekonomiceszkie nauki. 1973. 7. 71. old.

játszának az ösztönzők más elemei is, melyek a kulturális javakkal kapcsolatosak. Ezek presztizs jellegűek, vagy az ifjúság természetes törekvései a személyiség minden oldalú kibontakoztatása irányában.

A falu kultúrájának szakadatlan növekedése a falu átalakítása általános feladatainak része. S mégis; a falu sok mutató tekintetében (lakások mérete; lakásépítkezések üteme, szolgáltatások, komfortosság) elmarad a várostól. Jelentősen alacsonyabb színvonalú a mezőgazdasági munka gépesítettsége és szervezettsége. Egyes kutatások eredményeként arról beszélnek, hogy a kolhozok és szovhozok technikai szakemberi munkaidejük csupán 74%-át töltik el saját területükön.¹⁷

A fentebb mondott hiányosságok idézik elő a fluktuációt. Van olyan eset, amikor a mezőgazdasági szakemberek olyan más ágazatokban fejtik ki tevékenységüket, amelyeknek semmi közük a mezőgazdasághoz.

A jelenlegi körülmények között a szakképzett munkaerő mennyiségi megfelelésének problémáján túl, nagy jelentőséggel bírnak a minőséggel kapcsolatos olyan kérdések, mint a munkához való felkészültség és az alkalmazkodókészség a gyorsuló ütemű tudományos-technikai forradalom követelményeire.

A tudományos-technikai forradalom *meggyorsítja az ismeretek „erkölcsi előregedését”*, ami inkább gyakorlatilag érinti a szakképzett munkaerő újratermelését. Ez a feladat véleményünk szerint, két dologra vonatkozik. Először a vezetőképzés meg kell hogy feleljen a mezőgazdaság követelményeinek. Így a vezetési munka gépekkel történő segítése, amely lehetővé teszi a technológiai folyamat operatív ellenőrzését, újabb diszpécser szükségletet eredményezett. Eddig ezt a funkciót jobbra gyakorlati emberek látták el, akiknek semmiféle képzettségük nem volt. Másodszor a káderképzés magában foglalja azt a követelményt is, hogy a képzettségük vezetőik és szakemberek képzésük során a tudomány és technika legújabb vívmányaival ismerkedhessenek meg. A SZKP KB és a Minisztertanács az 1972. júliusi határozata arról szól, hogy a gyorsan növekvő termelés és a szakadatlanul átalakuló technika viszonyai között a szakemberek legfontosabb feladata az, hogy lássák az ágazat és az ország egésze fejlődésének perspektíváit, megalapozottan oldják meg a tudományosan szervezett vezetés és a termelésirányítás problémáit.

Az utóbbi időben *sokat tettek a mezőgazdasági szakemberképzés érdekében*. Elkezdtek a mezőgazdasági főiskolák tanítási programjának a felülvizsgálását. A leendő szakemberek most ismerkednek meg olyan tárgyakkal, mint a gépesített könyvtel, szervezés, mezőgazdasági kibernetika, a tervezés közgazdasági-matematikai módszerei, genetika, rádiobiológia.

A szakemberállomány összetételének javításában jelentős szerephez jutnak a főiskolák, a technikumok, és a *továbbképzést* elősegítő tanfolyamok. Itt történik a gazdaságok vezetőinek és szakembereinek képzése, átképzése. Intézet bázison hoztak létre olyan egyéves kurzust, ahol szisztematikusan képzik az alágazati igényeknek megfelelő vezetőket, közgazdászokat, könyvelőket.

Az utóbbi években a kolhozok és a szovhozok mechanikai szakemberein belül jelentős mértékű volt a növénytermelésben foglalkoztatható gépészek számának növekedése. Ugyanakkor a szakképző intézetek elkezdték kibocsátani az állattenyésztési, öntzési, villanyszerelői, karbantartó és más szakembereket is. A kialakult ellentmondás felszámolása érdekében országshozta a gépészeti szakemberek számára létrehozta egy viszonylag hosszú, 1,5—2 éves oktatási kurzust. Továbbá felállítottak

17. *Ekonomika szel'szkogo hozjajsztva*. 1973. 1. 72. old.

olyan mezőgazdasági szakintézeteket is, melyekben a tanulók a szakma mellett középfokú műveltséget is szereznek.

A tudományos-technikai forradalom időszakában a gyorsan változó mezőgazdasági szakemberigények és az oktatási rendszer kapcsolatának mélyebb vizsgálata olyan komplex tudományos feladat, amely nem volt feladata jelen tanulmánynak.

(Fordította: Dr. Rácz Károly)

Левченко Л. А.

СВОЕОБРАЗНОСТЬ ВОСПРОИЗВОДСТВА КВАЛИФИЦИРОВАННОЙ РАБОЧЕЙ СИЛЫ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ СССР

(Резюме)

Автор в нынешней работе в понятие квалифицированной рабочей силы считает работников, работающих в производстве и в управлении, имеющих определенное школьное образование, занятых по своим специальностям. В своеобразие воспроизводства квалифицированной рабочей силы считает: сезонность, различные действия природных условий, разные размеры необходимого продукта по хозяйствам и постоянное снижение занятых в сельском хозяйстве.

Второй часть представит увеличение численности квалифицированных кадров. Он характеризует некоторые изменения структуры квалифицированной рабочей силы. Статья подчеркивает, что необходимо повышать снабжение рабочей силой от спонтанной флуктуации, об их причине имеет свое мнение.

Levchenko L. A.

THE SPECIFIC FEATURES OF THE REPRODUCTION OF SKILLED LABOUR FORCE IN THE AGRICULTURE OF THE SOVIET UNION

(Summary)

In the first part of his study, by the term „skilled labour force” the author means those workers who are engaged in production and management, have a certain school qualification, and work in accordance with their training. Among the peculiarities of the reproduction of agricultural skilled labour force the author enumerates the following: seasonal fluctuation, other effects of natural environment, the size of the necessary product varying from one collective farm to another and the constant decrease in agricultural manpower.

The second part of the study numerically shows the increase of agricultural specialists employed in Soviet agriculture. The author characterizes some changes in the structure of skilled labour force. The study establishes that the supply of kolхозes and sovхозes (i.e. state-farms) with the skilled labour force should be further increased. The author distinguishes planned movement of labour force from spontaneous fluctuation and expresses his views on the causes of the latter.